

نستعلیق از نستعلیق

خسرو زعیمی

مدیرعامل انجمن خوشنویسان ایران

سلطانعلی مشهدی نستعلیق نویس معروف نام برد. سلطانعلی که با چند واسطه شاگرد میرعلی تبریزی محسوب میشود در سال ۸۴۱ در مشهد تولد یافت و در ۸۵ سالگی وفات یافت. وی بعلمت طول عمر و کثرت نوشتجات در زمان خود در اکثر بلاد مشهور گردید.

و صراط السطور یا صراط الخط که در مورد قواعد خط نستعلیق ونحوه تعلیم و مشق آن است از این هنرمند نامی باقیمانده است.

از آثار سلطانعلی مشهدی آنچه دیده‌ام صاف و محکم بوده ولی باصطلاح خط شناسان فاقد «شیرینی» و «مزه» بوده‌اند. دراستادی وی هیچ تردیدی نیست ولی شهرت بیش از اندازه وی بعلمی بوده است که در فوق بآن اشاره شده است.

در قرن نهم هجری دوشیوه از خط نستعلیق رایج بوده یکی شیوه سلطانعلی مشهدی که بشیوه شرقی موسوم گردید و دیگر شیوه عبدالرحمن خوارزمی که آنرا شیوه غربی نامیده‌اند.

شیوه غربی خط نستعلیق دارای دوایر بیش از اندازه بزرگ و کشیده‌های زیاده از حد بلند بوده که بتدریج متروک

وسپس نستعلیق نامیده‌اند. خط نستعلیق از دقیق‌ترین و زیباترین و نیز مشکلترین هنرها است. نوشتن خط نستعلیق که در آن رعایت ۱۲ قاعده خوشنویسی (ترکیب - کرسی - نسبت - ضعف - قوت - سطح - دور - صعود - مجازی - نزول - مجازی - اصول - صفا و شأن) شده باشد بسیار مشکل بوده و محدود خوشنویسانی بوده‌اند که توانسته‌اند از عهده انجام چنین امری برآیند.

وضع قلم نستعلیق مانند سایر اقلام یکباره صورت نگرفت بلکه بتدریج تکامل یافت و اینکه بعضی از مورخین میرعلی تبریزی را واضع خط نستعلیق می‌دانند صحیح نیست. زیرا مورخین مزبور معتقدند که خط نستعلیق در سال ۸۰۰ هجری قمری بوسیله میرعلی تبریزی وضع شده است درحالیکه خطوطی از نستعلیق دیده شده است که تاریخ آنها مقدم بر ۸۰۰ هجری میباشد. ولی میتوان نتیجه گرفت که میرعلی تبریزی اولین هنرمندی است که خط مورد بحث را تحت قاعده درآورد و اولین هنرمندی است که بخوشنویسی نستعلیق معروف گردیده است.

پس از میرعلی تبریزی میتوان از

پس از آنکه اعراب با استفاده از الفبای خطوط پهلوی موفق به تهیه الفبای خطوط کوفی و نسخ قدیم شدند، بتدریج باهمت ایرانیان خطوط دیگری از قبیل ثلث، توقیع، محقق، رقاع و ریحان بوجود آمد و سپس دو خط دیگر ایرانی تعلیق و شکسته تعلیق وضع گردید. تا اوایل قرن هشتم هجری خطوط متداول در ممالک اسلامی اقلام معروف به اقلام ششگانه بوده است که در فوق بآن اشاره شده است.

در اواسط قرن هفتم از ترکیب دو قلم توقیع و رقاع خط دیگری بوجود آمد که به تعلیق موسوم بود و سپس در اثر کثرت استعمال خط شکسته تعلیق بدست آمد. خط شکسته تعلیق همان خطی است که بغلط آن را تعلیق نام نهاده‌اند و ما نیز ناگزیر از قلم مزبور بنام «تعلیق» یاد خواهیم کرد.

پیدا شدن قلم تعلیق نیز مانند سایر اقلام تدریجی بوده و تکامل آن شاید در حدود یک قرن بطول انجامید.

چون اقلام نامبرده نظر زیبا پسند ایرانی را تأمین می‌نمود مقارن با تکامل خط تعلیق از دو خط نسخ و تعلیق خط دیگری بوجود آمد که آنرا نسخ تعلیق

گردید و شیوه شرقی که حروف آن دارای تناسب بیشتر بوده است معمول و مورد تبعیت خطاطان چند قرن قرار گرفت و بتدریج با وضع قواعد و ضوابطی دست بدست گشته و تکامل یافته آن بصورت امروزی در اختیار نسل ما قرار گرفت .

یکی از خوشنویسان معروف خط نستعلیق که در قرن دهم میزیسته میرعلی هروی بوده است . میرعلی هروی با آنکه مردی گوشه گیر بود در اندک زمانی شهرت کافی بدست آورد . در سال ۹۳۵ که عبدالله خان اوزبک امیربخارا که هرات را فتح نمود و سپس مجبور به بازگشت گردید در مراجعت عده ای از فضلاء ، ادباء و هنرمندان از جمله میرعلی هروی را با خود به بخارا برد میرعلی تا سال ۹۵۱ هجری مجبور باقامت در بخارا گردید و در همان سنه در آن شهر درگذشت .

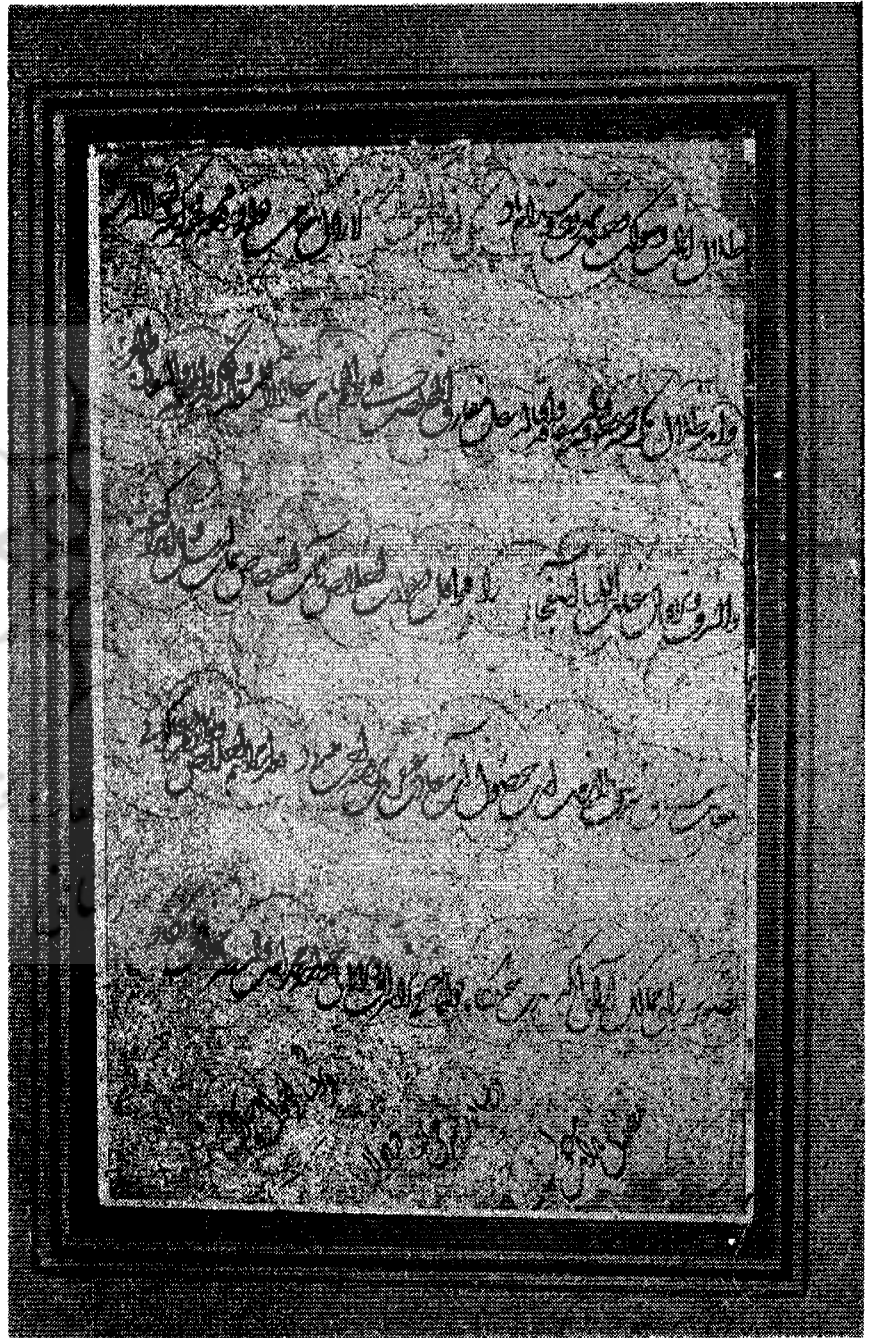
برخی از مورخان خط میرعلی هروی را با خط سلطانعلی سنجیده و بلفظ خط سلطانعلی مشهدی را برخط میرعلی ترجیح داده اند که این تشخیص درست نیست و از زمان وضع قلم نستعلیق تا زمان میرعلی و حتی بعد از وفات او تا زمان میرعماد هیچ نستعلیق نویسی بزبانی میرعلی هروی ننوشته است .

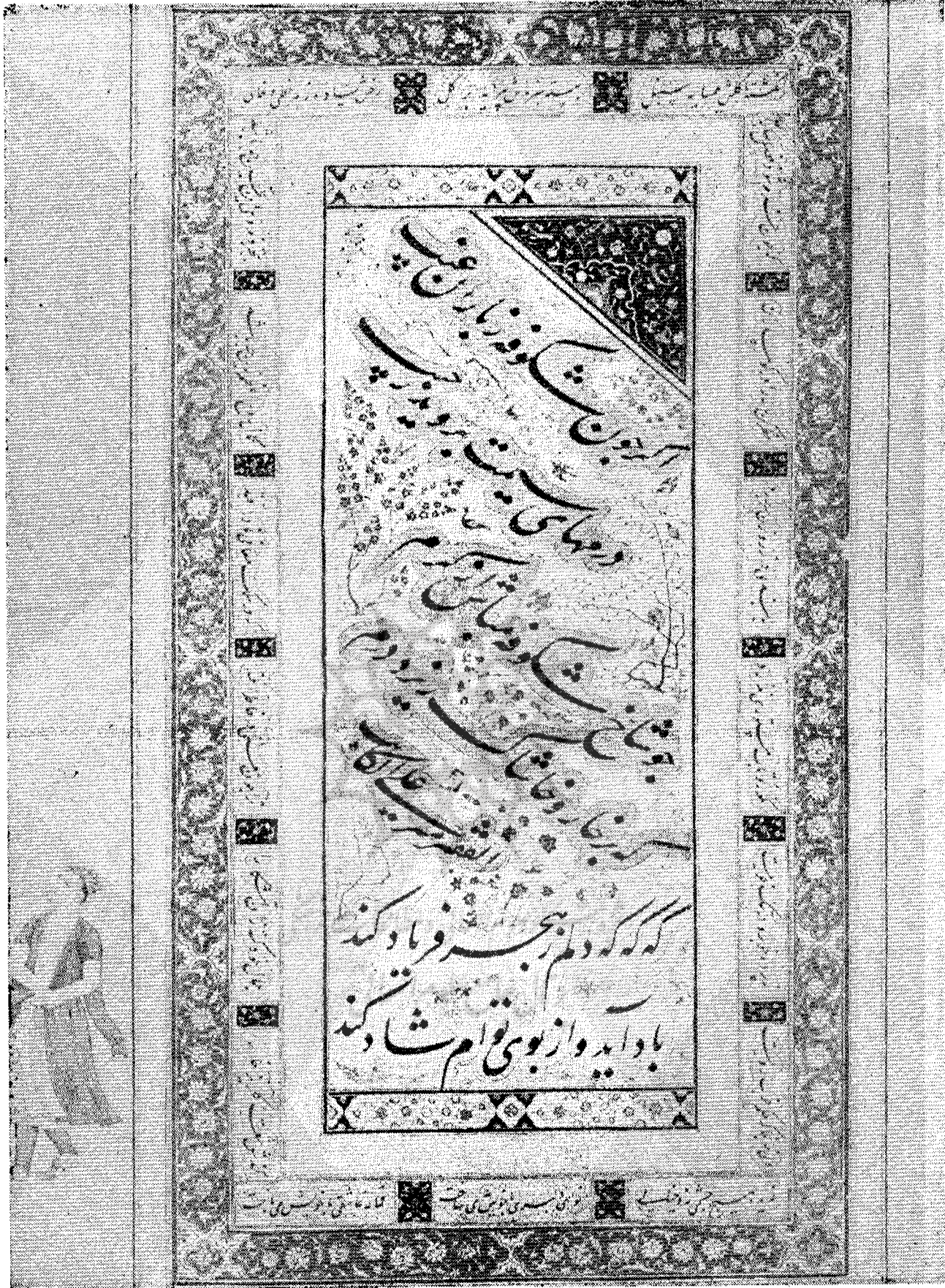
وی علاوه بر خوشنویسی یکی از ادباء زمان خود بوده و یکی از آثار منشور او که باقیمانده است رساله ایست درباب قواعد خوشنویسی موسوم به «مدار الخطوط» .

میرعلی در شعر و شاعری دست داشته و قطعه ذیل از اوست .

۱ - غرض از متروک شدن سبک غربی خط نستعلیق بان معنی نیست که بکلی کناررفته باشد شیوه مزبور درطول قرون دارای پیروانی بوده وهم اکنون در بعضی از شهرستانها معدود خوشنویسانی را دیده ام که شیوه مورد بحث مینویسند .

خط تعلیق احتمالاً از خواجه تاج است.





خط نستعلیق میرعلی هروی .

پنج چیز است تا که جمع نگرده در خط هست خطاط شدن نزد خردمند محال دقت طبع و وقوفی زحمت و خوبی دست طاقت محنت و اسباب کثابت بکمال و رازین پنج یکیراست قصوری حاصل ندهد فایده گر سعی نمائی صد سال اهمیت میرعلی هروی علاوه بر نستعلیق نویسی بجهت جمع آوری و وضع قواعد خوشنویسی است که مورد قبول و استفاده نسلهای بعد قرار گرفت .

بعد از میرعلی هروی خوشنویسی که در تکامل و زیبایی خط نستعلیق بگونه اعجاب آوری مؤثر بوده است میرعماد است .

میرعماد از سادات سیفی قزوین است گویند در زمان وفات ۶۳ سال داشت و چون وفات او بسال ۱۰۲۴ اتفاق افتاد میتوان تولدش را سال ۹۶۱ هجری دانست .

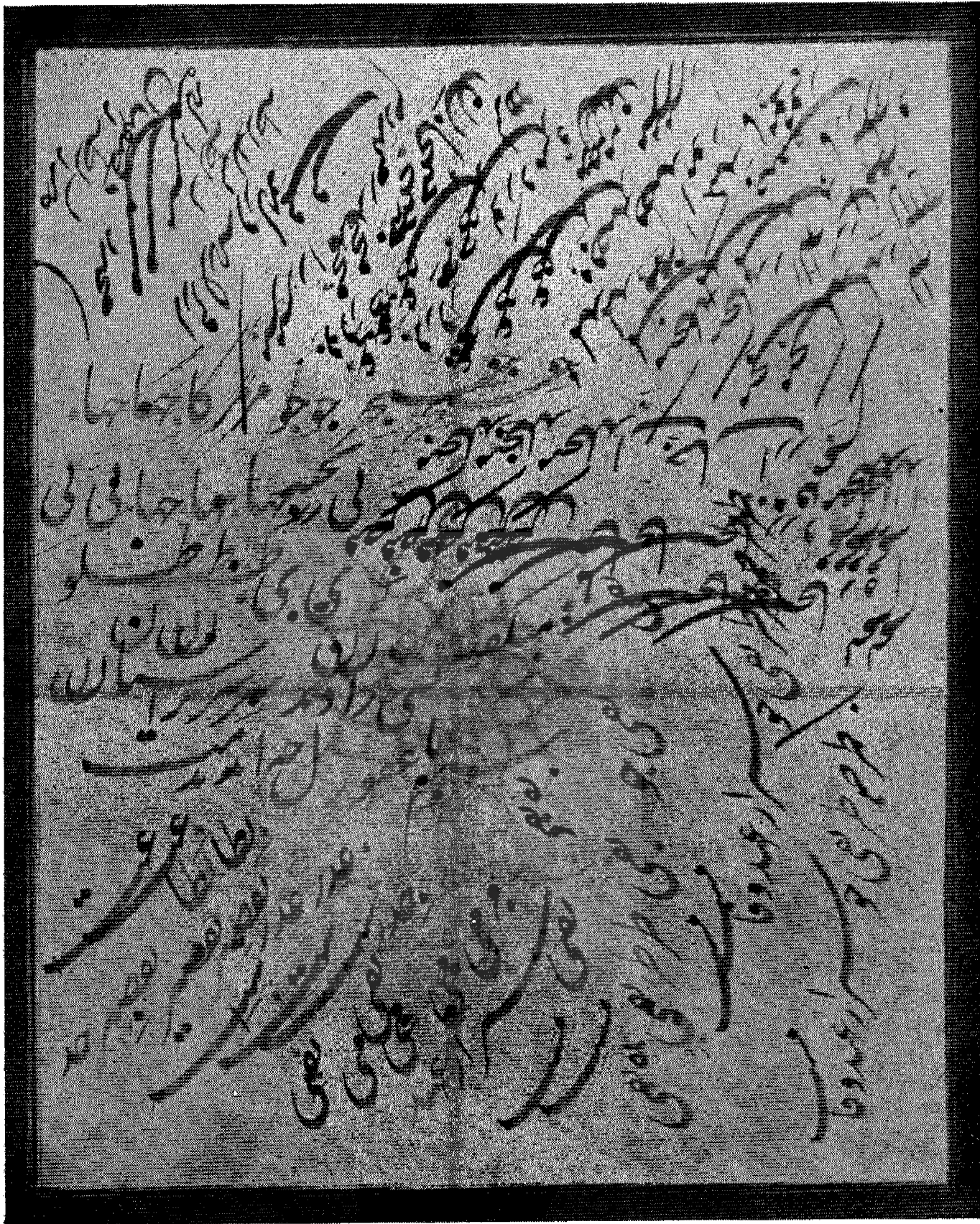
میرعماد بسبب هنر خود در نزد شاه عباس مقام و منزلتی را که بحق شایسته آن بود یافت ولی حاسدان که از این نزدیکی او به شاه خوشنودنبوده اند در مقام سعایت برآمدند .

بتدریج مورد غضب شاه واقع گردید تا آنجا که بدست یکی از رؤساء شاهسون موسوم به مقصودیگ مسگر کشته شد میرعماد در زمان حیات خود در تمام بلاد اسلامی مشهور گردید و پادشاهان و بزرگان بداشتن آثار وی در کتابخانه خود مباحی و مفتخر بوده اند . میرعماد در بادی امر از روی خطوط میرعلی هروی مشق نموده و تشابه زیادی در بعضی از قطعات او با آثار میرعلی هروی موجود است ولی در اواخر دارای سبک مستقلی در نستعلیق نویسی گردید .

اینجانب در اثر سالها تجربه و مطالعه در آثار هنرمندان خوشنویس نمی توانم ببذیرم که میرعماد فقط از خطوط میرعلی هروی و باباشاه اصفهانی سود جسته است . این صحیح است که آثار



خط نستعلیق از مرحوم میرعماد .



سیاه مشق نستعلیق از میرزا محمدرضا کلهر.

مرال دیده ما بخت فرقی رسیدیم مرالی ندیدیم این ملک عرض کرد این پنج قدی من
 مرال تا خدا بزرگ درآمد مرا که دیدم سر کرد و خلاصه چندی مرال دیده بود و همه زینده
 بزرگ رفت و در آن سوختیم که چنانچه در آن زمان در آنجا که در آنجا که در آنجا که در آنجا که
 آن عصر ما بخت گرفت که در آنجا که در آنجا که در آنجا که در آنجا که در آنجا که در آنجا که
 از دست سزا بادی بختی دیدیم چنانچه در آنجا که در آنجا که در آنجا که در آنجا که در آنجا که
 کجاست رفت و آمد عرض کرد چنانچه در آنجا که در آنجا که در آنجا که در آنجا که در آنجا که
 معلوم شد این در بلاق مالی بنام رود همسایه است چون ای تیلو در کرم میشود باستانها
 بیلاق می بیند و منیع الله در کاب بود و در زمانه اروپا نخواهد بود که در آنجا که در آنجا که
 است بخت گرفت رانده تا بجاده رسیدیم جاده را گرفت سزا بادی دیدیم رو بترک سافت بادی
 که از دست سزا بادی دیدیم چنانچه در آنجا که در آنجا که در آنجا که در آنجا که در آنجا که
 بزرگ معبری پیدا شد که طرافش کوههای سخت جنگل دارد و داشت پیاده شده دور بین آنجا که
 از اینجا تا ده کلنگ شک میشود و معبر است بقدر باغچه ششصد خانوار دارد با اینکه نصف خانهها
 شک بود و دیده نشد آسمان و قارسیان است اما آن قارسیان که مشهور در آنجا که در آنجا که
 این یک قارسیان یک است که قارسیان تا بچی میگویند جز حکومت بر این قارسیان است
 با و در پنج شاهی دور کرد و بعد سوار شده پایین آمدیم از بالای کوه در طرف ده تیلو و سبزی است

يك صفحه از سفرنامه ناصرالدین شاه به خراسان
 خط میرزا محمد رضا کلهر .

را بحق عروس زیبای خطوط اسلامی
 دانستند .
 از میرعماد آدابالمشقی باقی مانده
 است که تا زمان ما نیز مورد استفاده
 خطاطان میباشد .
 بعضی از مورخین آدابالمشقی
 مزبور را که شامل کلیه قواعد خوشنویسی

زیرا خط میرعماد معجونی است از
 زیباییهای تمام نستعلیق نویسان قبل از
 وی .
 آثار بسیاری از میرعماد باقی مانده
 است که بعضی از آنان در زیبایی و استحکام
 و شیرینی بسرحد اعجاز رسیده اند .
 هم در زمان او بود که خط نستعلیق

مالهای آخر حیات او هم دارای استحکام
 خط میرعلی و هم دارای شیرینی شیوه
 باباشاه اصفهانی بوده است ولی با دقت
 بسیار در آثار میرعماد میتوان نتیجه
 گرفت که وی آثار کلیه خوشنویسان
 زبردست پیش از خود را دیده و مشقهای
 عملی و نظری بسیار از آنها کرده است

نمونه‌ای از خط خانم عنذرا هاشملو ، بهترین بانوی خوشنویس معاصر



آنان بوده و حاصل نبوغ سرشار این نامداران تاریخ ادبیات و هنر ایران خلق شاهکارهای بی‌نظیری است که در طول قرن‌ها و شاید تا ابد مورد تحسین و استفاده قرار گیرد .

میرزا محمدرضا کلهر خوشنویس نامدار قرن ۱۴ هجری نیز یکی از همین

کلهر

وقتی که به‌صوت دلکش قمرالملوک وزیری گوش میدهیم و یا آثار زیبای کمال‌الملک ، رضا عباسی ، علیرضا عباسی ، میرعماد ، بهزاد و امثال آنان را می‌بینیم و یا اشعار سعدی ، فردوسی را میخوانیم درمی‌یابیم که موهبت الهی شامل حال

میباشد به باباشاه اصفهانی (وفات ۹۹۶) که هم زمان میر بوده است می‌دانند . میرعماد هم در کتابت و هم در اقلام جلی‌تر استادی بی‌نظیر بوده است .

شیوه نستعلیق‌نویسی میرعماد تا چند قرن و تا ظهور محمدرضا کلهر مورد استفاده و تبعیت خوشنویسان بوده است.

نواغ بوده که با استفاده از استعداد خداداده و همچنین تحمل رنج و مشقت و تمرین و ممارست توانست یکی از صدرنشینان تاریخ هنر پرافتخار ایران گردد.

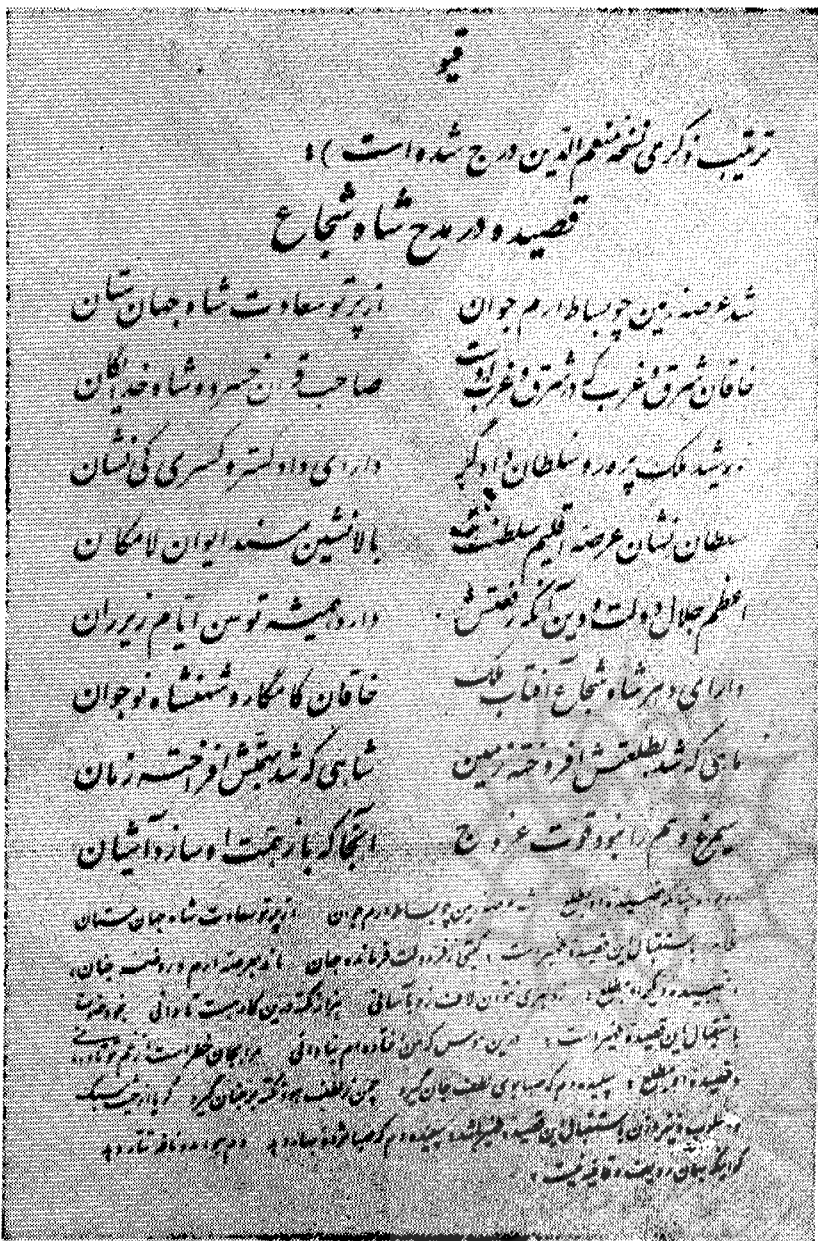
کلهر مانند سایر مردان قبیله خود دوران نوجوانی را در کرمانشاه به سواری و تیراندازی میگذراند و در یکی از همین سواری‌ها و تیراندازی‌ها در اثر جراحتی شوائی يك گوش خود را از دست داد، ولی زندگی ایلی و ورزش مداوم باعث شده بود که از نظر جسمانی مردی قوی البنیه و نیرومند شود.

کلهر کار خوشنویسی را ابتدا نزد میرزا محمد خوانساری آغاز کرد و در اندک زمانی متوجه استعداد فوق العاده خود شد و دانست که تعلیمات استادش جوابگوی خواسته‌های او نمی‌تواند باشد. لذا به مشق از روی نوشته‌جات و قطعات میرعماد پرداخت، نظر باینکه در آن زمان اکثر آثار میرعماد در شهرهای اصفهان و قزوین بود باین شهرها مسافرت کرد و از روی خط میرعماد مشق بسیار نمود.

کلهر در سیاه مشق نویسی سلیقه خاصی داشت و آنقدر مینوشت که در روی کاغذ بندرت سفیدی پیدا بود. گویند وی در شبانه روز فقط ۶ ساعت را اختصاص به استراحت داده بود و ۱۸ ساعت دیگر را صرف تمرین و خطنویسی میکرد.

کلهر با تلاش شبانه روزی واضح سبکی در نستعلیق نویسی شد که اگرچه در بعضی موارد ظرافت خط میرعماد را نداشت ولی از نظر استحکام و زیبایی سبک تازه‌ای بوجود آورد که از آن زمان تا امروز مورد استفاده و تبعیت نستعلیق نویسان است.

بعد از اینکه این هنرمند خود ساخته، در اثر رنج و ممارت و عشق به هنر، استاد مسلم زمان خود شد و در سراسر ایران شهرت یافت ناصرالدین شاه قاجار او را



يك صحنه از دیوان حافظ بخط استاد حسن زرین خط .

طبع این هنرمند چنین یاد کرده است : «هنوز از دیوان اعلی راتبه نخواسته و جرایبه نگرفته است برگ و ساز معاش همی از اجرت کتابت میکند و بهنر بازو و

۲ - تکرار حروف و کلمات که جهت تمرین بصورت متوالی در یک صفحه نوشته میشود اصطلاحاً سیاه مشق گفته میشود .

بمحضور طلبید و پیشنهاد کار در اداره انطباعات را بوی داد که مورد قبول استاد واقع نگردید ولی کلهر پذیرفت که کارهای خطاطی اداره انطباعات را که در آنوقت زیر نظر مرحوم اعتماد السلطنه اداره میشد انجام دهد .

مرحوم اعتماد السلطنه در کتاب خود موسوم به «المآثر والآثار» درباره‌ی مناعت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْتَمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا
وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا

آسمان بار امانت نتوانست کشید عجله قرعه قال بنام من دیوانه زد

خط ثلث از استاد احمد معصومی (زنجانی)
ثلث نویس معاصر .

هو امانت بر آسمان و الارض
والجبال فابین ان یحتملنها
واشفقن منها وحملها الانسان
انما كان ظلوما جهولا

فرضی

هو امانت بر آسمان
والجبال فابین ان یحتملنها
واشفقن منها وحملها الانسان
انما كان ظلوما جهولا

نمونه خط کوفی .



خط استاد حسن میرخانی که به شیوه مرحوم میرزا غلامرضا اصفهانی نوشته شده است.

کلهر که در نوشتن با مرکب چاپ برای چاپ سنگی نیز استاد مسلم و سرآمد همگان است آثاری بقرار ذیل باقیمانده است :

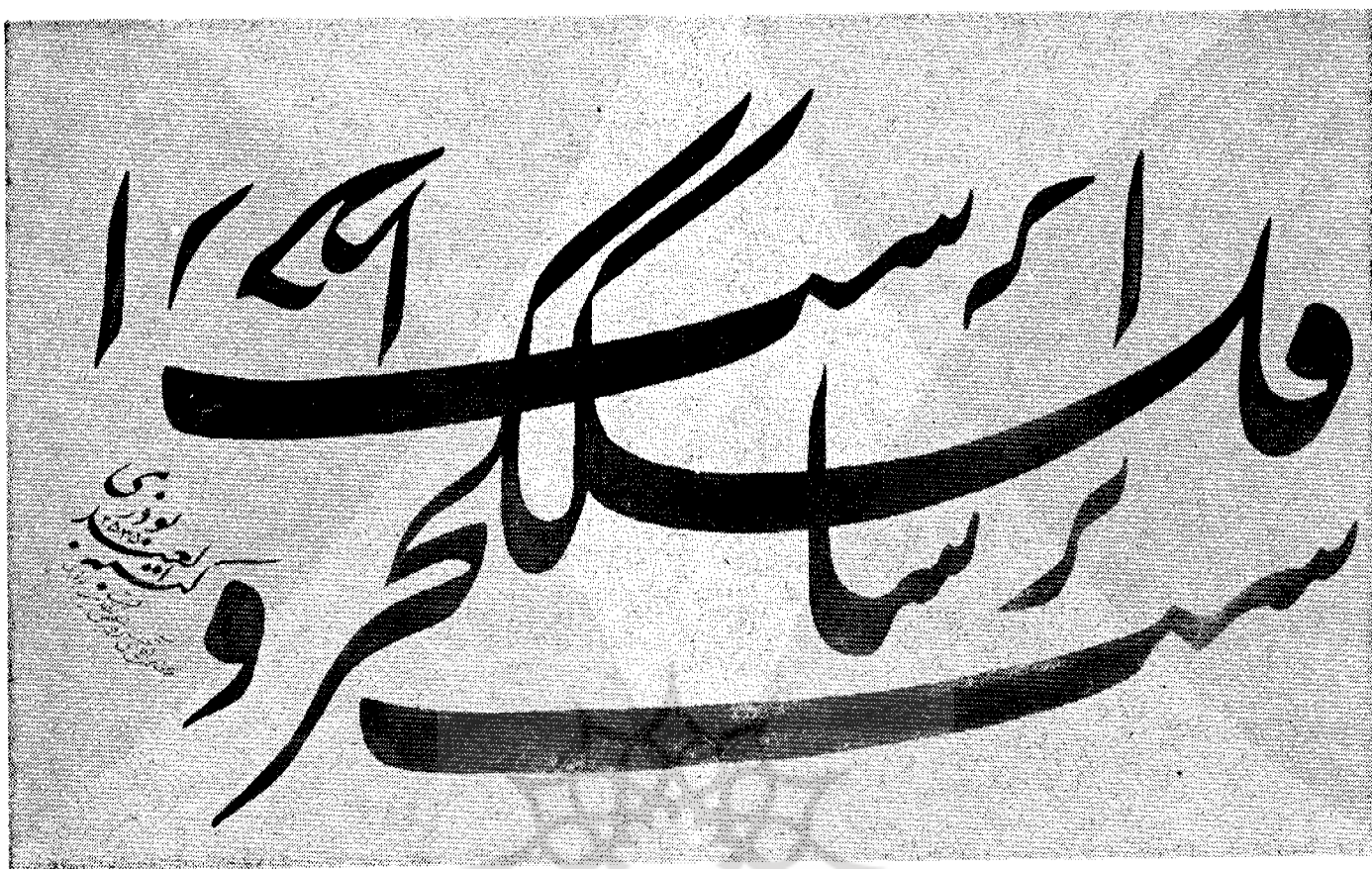
۱- دوازده شماره هفته نامه «اردوی همایون» که از ۱۱ شعبان الی ۱۲ ذی الحجه ۱۳۰۰ طبع و انتشار یافت.

سرزمین مشتاق زیارت آستان قدس رضوی بود و هم در این سفر بود که یکی از شاهکارهای کتابت، موسوم به «اردوی همایون» را بوجود آورد.

«اردوی همایون» نشریه‌ای بود که هفته‌ای یکبار انتشار می‌یافت و جمعاً ۱۲ شماره منتشر شد. از مرحوم محمدرضا

حاصل سرینجه خویشتن روزگار می‌گذراند».

فقط دوره کوتاهی را کلهر پذیرفت جزء دستگاه دولتی باشد که آنهم در سال ۱۳۰۰ هجری قمری در زمان مسافرت ناصرالدین شاه به خراسان بود. استاد نیز مانند سایر مردم این



خط استاد ابراهیم بوذری .

و امساک مینمود ، چه در قطعه نویسی دقت بسیار لازم است و معمولاً قطعات را که بی‌عیب‌تر بودند به بزرگان مملکت و یا دوستان اهداء مینمودند ولی کلهر قطعاتی را که مینوشت پاره میکرد و به اعتقاد خودش آن قطعات بی‌عیب نبودند و از اینجهت بجز کتابت آثاری که از آن مرحوم باقی مانده است اکثراً بصورت سیاه‌مشق و معدودی از آنها دارای رقم میباشند .

میرزای کلهر در خط شکسته نستعلیق نیز دست داشت و دو قطعه از آثار شکسته نستعلیق وی که زمانی در اختیار استاد حسین میرخانی بود و بعداً به مرحوم محمد مهران اهداء شده بود باید جزء مجموعه مرحوم مهران باقی مانده باشد . دو قطعه مزبور را مرحوم کلهر به شاگرد خود آقا سیدمرتضی برغانی

۱۱ - مناجات خواجه عبدالله انصاری .

۱۲ - قسمتی از دیوان فروغی بسطامی که بخط زیبایی نوشته نشده است و باید مربوط باوان خوشنویسی کلهر باشد .

۱۳ - مجموعه‌ای که شامل ۱۴ قطعه از تعلیمات و یک قطعه سیاه مشق کلهر که بکوشش انجمن خوشنویسان ایران آماده طبع است . این مجموعه عبارت از تعلیماتی است که کلهر به یکی از شاگردان خود موسوم به سیده‌حمود صدرالمعالی داده بود . مرحوم صدرالمعالی تعلیمات مورد بحث را بریده و در نهایت دقت و سلیقه در کنار هم چسبانیده بصورت قطعاتی در آورده بود و جنبه آموزنده این قطعات بسیار قوی است .

کلهر در قطعه نویسی وسواس داشته

۲ - سفرنامه دوم ناصرالدین‌شاه بخراسان که در نهایت استادی نوشته شده است .

۳ - شماره‌هائی از روزنامه شرف .

۴ - کتاب مخزن الانشاء .

۵ - کتاب منتخب السلطان که از اشعار حافظ و سعدی بوسیله ناصرالدین‌شاه انتخاب شده بود .

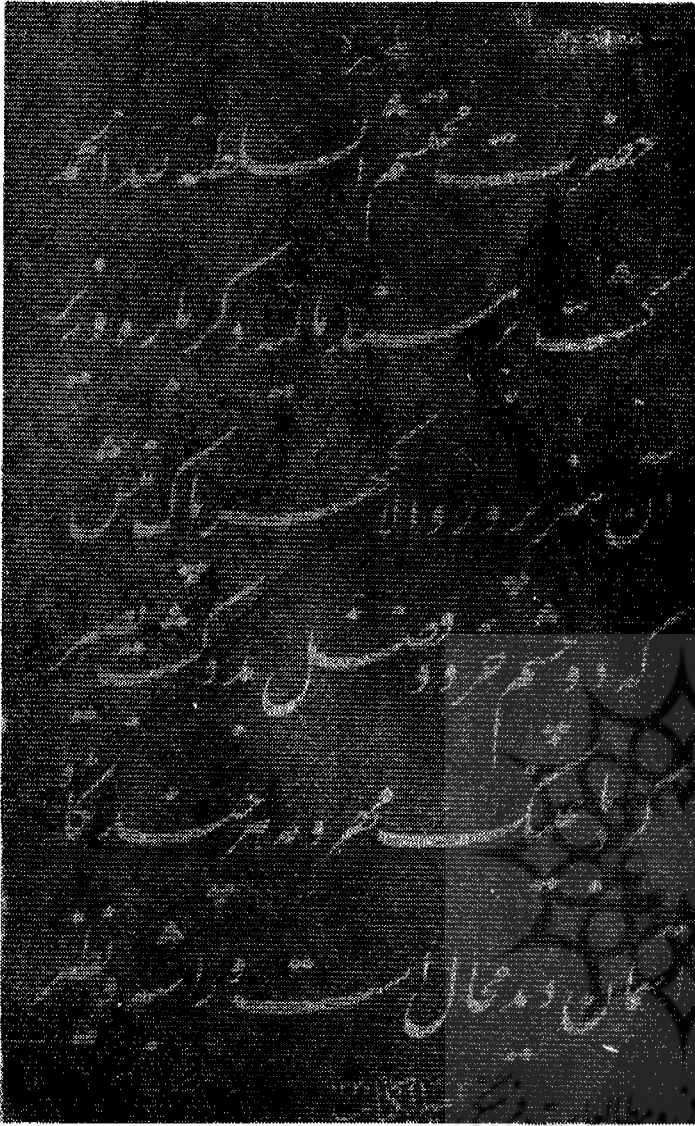
۶ - فیض‌الدموع که در سال ۱۲۸۶ بطبع رسید و نسخه خطی آن در کتابخانه سلطنتی است .

۷ - نصایح الملوك .

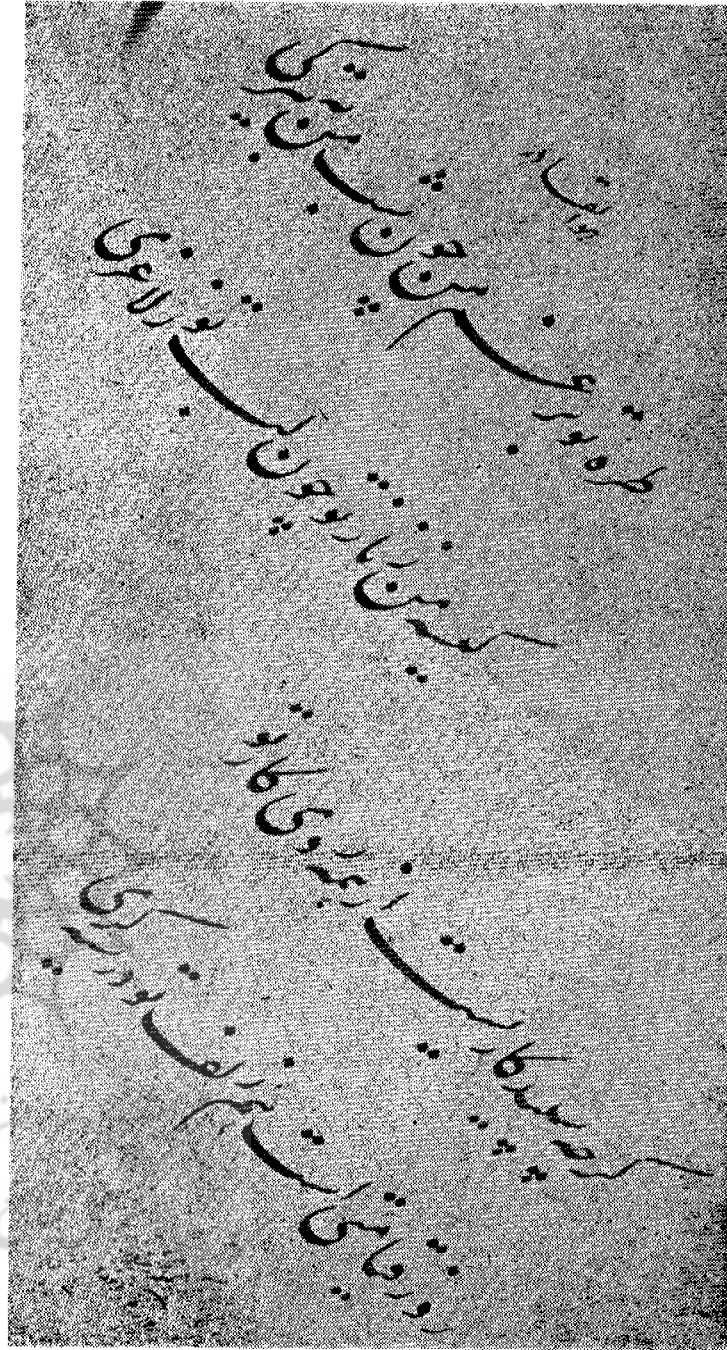
۸ - رساله غدیریه .

۹ - قسمتی از سفرنامه ناصرالدین‌شاه قاجار به کربلا که از لحاظ کیفیت خوشنویسی بیای فیض‌الدموع و سفرنامه خراسان نمی‌رسد .

۱۰ - قسمتی از کلیات قآنی .



نمونه خط مرحوم ملك الكلامى.



نستعلیق چلیپا از استاد کیخسرو خروش .

آقایان دکتر احمد هوشنگ شریفی رئیس دانشگاه تهران و جواد شریفی خطاط معاصر .

از نظر اشاعه هنر خوشنویسی و شیوه خطنویسی کلهر ، مهمترین شاگرد او مرحوم آقاسیدمرتضی برغانی بود که

کلهر شاگردان متعددی را تعلیم داد و مهمترین آنان عبارتند از :

مهدی اصطبل مازندرانی ، آقا مرتضی نجم آبادی ، میرزا عبدالله خان مستوفی گرگانی ، میرزا زین العابدین شریفی ملقب به ملك الخطاطین (پدر

(پدر برادران میرخانی) بخشیده بود و از اصیلترین قطعات شکسته مرحوم کلهر میباشد .

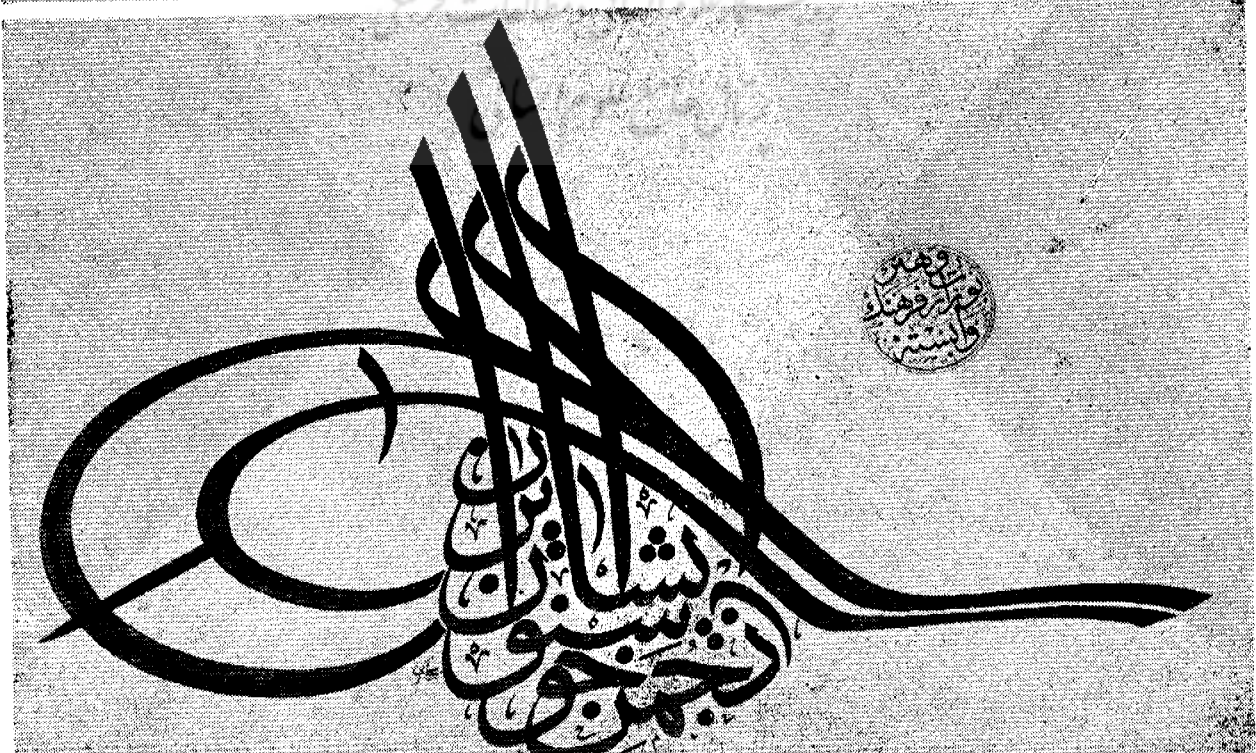
میرزای کلهر در روز جمعه ۲۵ محرم الحرام ۱۳۱۰ هجری قمری در سن ۶۵ سالگی دارفانی را وداع گفت .

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
الذين هم خاتم النبيين
مما مضى
ولا يبعث الله خاتما
بعدهم
ولا يبعث الله خاتما
بعدهم
ولا يبعث الله خاتما
بعدهم

سورة الاحزاب

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
قَدْ سَمِعَ اِنَّ قَوْلَ الْاٰمِیْنِ مَجَادِلَکَ فِیْ زُرُوْہَا وَتَسْبِکِیْ اِلَّا اللّٰہُ وَاللّٰہُ یَسْمَعُ
تَخَاوُرْکَا اِنَّ اللّٰہَ سَمِیْعٌ بَصِیْرٌ ①
الَّذِیْنَ یُظَاهِرُوْنَ سِیْکُمْ مِنْ دِیْنِکُمْ
مَا مِنْ اُمَّةٍ اَنْزَلْنَا مِنْ اِنۡہَا نِہْمٌ اِلَّا اللّٰہِیۡ وَلَکَ نِہْمٌ وَّلَا تَنْہَمُ لَیَقُوْلُوْنَ
مُنۡکِرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَرُوۡرًا وَاِنَّ اللّٰہَ لَعَفُوٌّ غَفُوْرٌ ②
وَالَّذِیْنَ یُظَاهِرُوْنَ
مِنْ دِیْنِہُمْ لَا یَعُوْدُوْنَ اِنَّا قَالُوۡا فَتَحَرَّبُوۡا قَبْلَہٗ مِنْ قَبْلِ اَنْ
یَّمَاۡنَا وَاَلَّا تُوْعَطُوۡنَ بِہٖ وَاللّٰہُ یَمَّا تَعْلُوۡنَ حَیۡیِرٌ ③
فَمَنْ لَّو یُجِدُ
فِصْبًا مِّنۡ شَہَرٍ مِّنۡ مُّسْتَابِعِیۡنَ مِنْ قَبْلِ اَنْ یَّمَاۡنَا فَمَنْ لَّوۡ یَسْتَطِیْعُ

طغری اثر استاد احمد معصومی





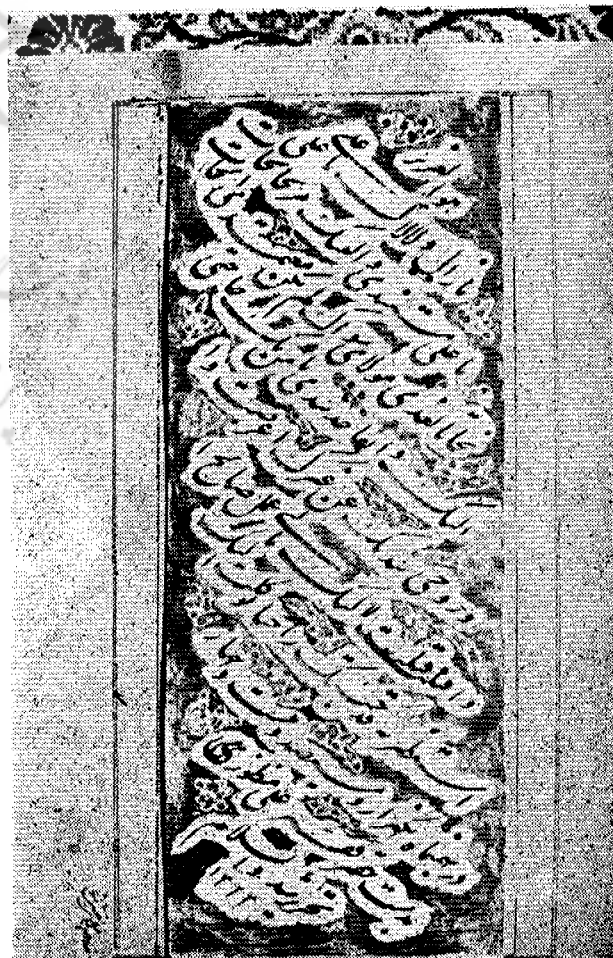
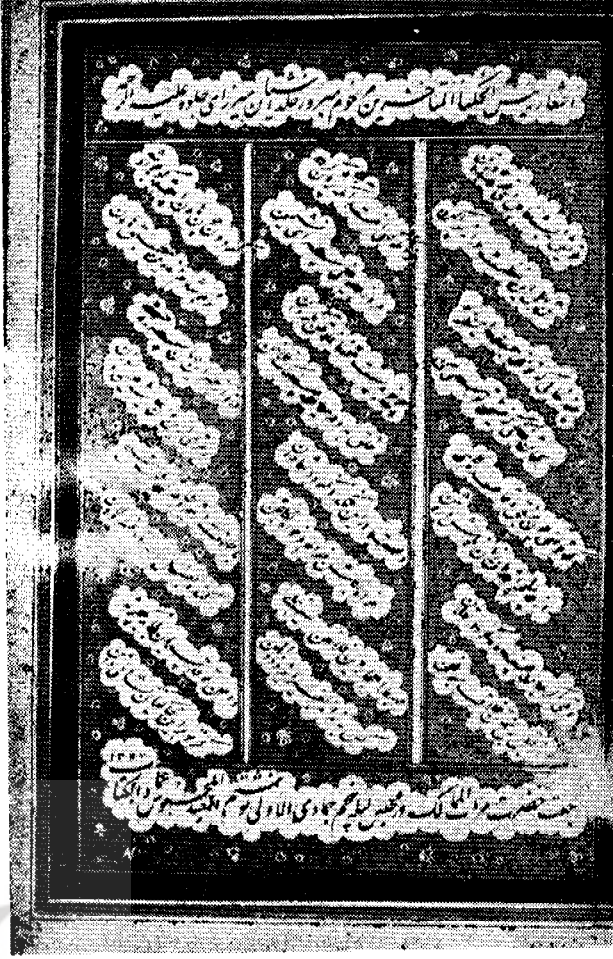
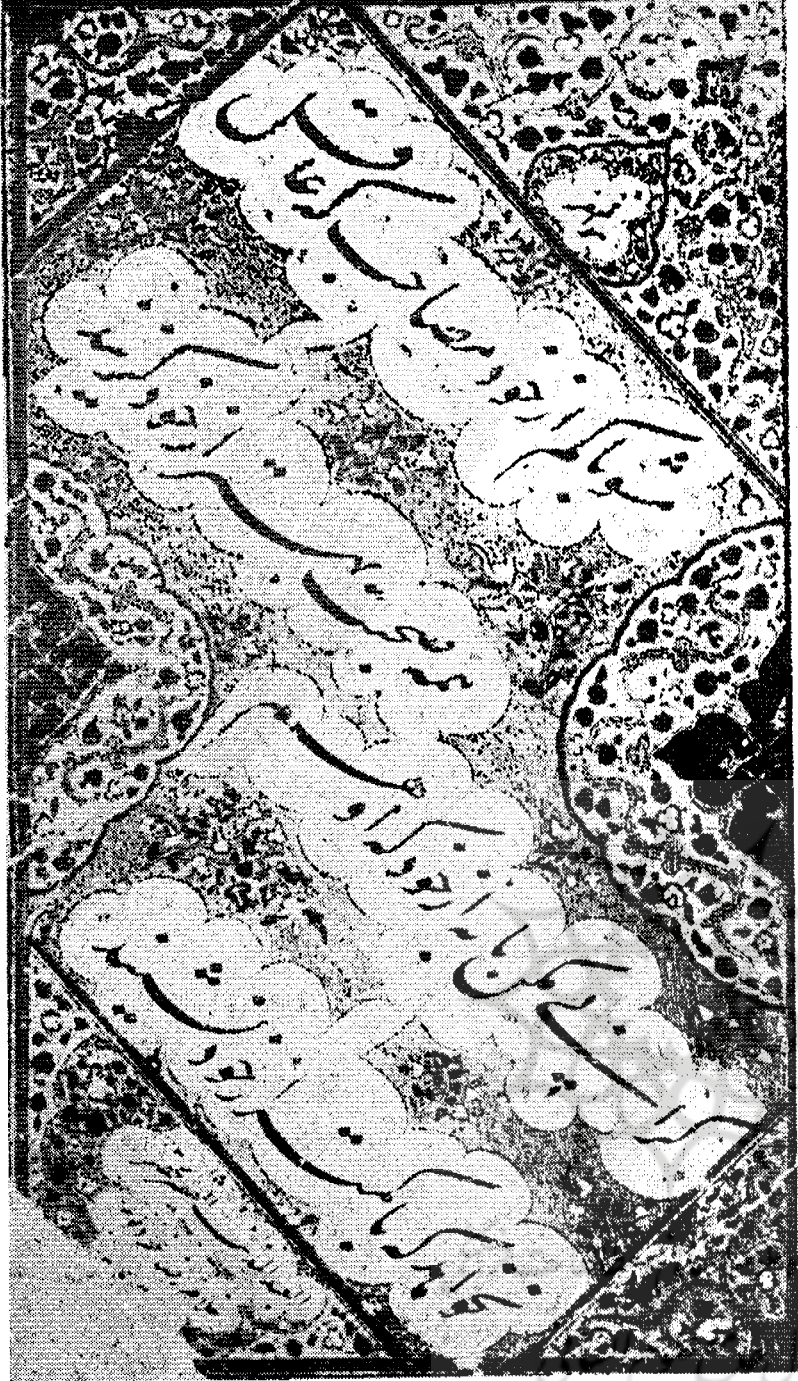
شرح صفحه روبرو :
راست بالا : خط مرحوم
عمادالکتاب
پائین : علی منظوری - نستعلیق
چپ : خط مرحوم میرزا
غلامرضا اصفهانی

حیات خط نستعلیق در یکی از شماره‌های مجله هنر و مردم درج گردید و تکرار آن ضرورت ندارد .
در اینجا لازم میدانم از دوتن از ورزیده ترین نستعلیق نویسان معاصر (استاد غلامحسین امیرخانی و استاد

که در حدود ۲۷ سال با انجمن خوشنویسان ایران همکاری داشته و اکثر خوشنویسان نامدار معاصر از تعلیمات وی سود جستند .

شرح حال استاد حسین میرخانی و تأثیر گذاری تعلیمات وی در تجدید

سبک خوشنویسی کلهر را بدو فرزند خود آقایان حسین و حسن میرخانی تعلیم داد و این دو استاد که با یک واسطه شاگردان مرحوم کلهر محسوب میشوند در تعلیم خوشنویسان معاصر کوشش بسیار داشته و دارند ، مخصوصاً استاد حسین میرخانی



کیخسرو خروش) یاد شود . این دو هنرمند نامدار دارای دو وجه مشترك میباشند . اول اینکه هر دو شاگرد استاد حسین میرخانی بوده و دیگر آنکه تا این تاریخ که در حدود ۲۷ سال از تأسیس کلاسهای خوشنویسی وانجمن خوشنویسان ایران میگذرد فقط همین دونفر موفق باخذ گواهی نامه استادی از انجمن خوشنویسان گردیده اند . استاد غلامحسین امیرخانی یکی

خط مرحوم علی آقا حسینی

فرصت غنیمت است قیام درین زمین
فرزاد جوهر کمال رسد بر ما در قه اتم
۱۳۳۱ خط علی آقا حسینی دهرنط

خط آقا جواد شریفی

شب و روز با شمع و شکر و شیرینی
غنیمت در این دم که در دوستان بینی
کتاب محمد باو الجود و الحمد و العلی

نستعلیق در زمان ما ، وارد مرحله جدیدی از نشوونما و تکامل میگردد .

امیرخانی سالهاست که با انجمن خوشنویسان ایران همکاری دارد و هنرجویان بسیاری را تعلیم داده است و اولین بانوی ایران (عذرا هاشملو) که موفق باخذ گواهی نامه «ممتاز» از انجمن خوشنویسان ایران گردیده است از تعلیمات این هنرمند سود جسته است . آثار بسیاری از این هنرمند توانا چه بصورت قطعات و چه بصورت کتابت موجود است .

استاد کیخسرو خروش استادی است با خصوصیات يك هنرمند کامل . وی از کودکی بادیات و هنر علاقمند بوده است . وی که فارغ التحصیل و شاگرد اول رشته نقاشی از دانشگاه تهران است در نستعلیق نویسی و مخصوصاً در کتابت استادی کم نظیر است . خروش نظیر بداشتن استعداد شگفتی آوری که در نستعلیق نویسی داشته از سه سال قبل در انجمن خوشنویسان ایران به تعلیم هنرجویان پرداخت . آداب المشق میرعماد که بطبع رسیده ، مثنوی بهاریه و رباعیات خیام از آثار کتابی این هنرمند گرانمایه است که زیر چاپ میباشد .

خروش در آثارش در بادی امر تابع شیوه نستعلیق نویسی «استاد حسین میرخانی» که همان شیوه مرحوم میرزا محمد کلهر است بوده ولی اخیراً تغییرات کوچکی در نستعلیق نویسی وی در جهت تکامل این شیوه دیده میشود .

در عصر اتم و تکنولوژی که دلبستگی مادی را میتوان بزرگترین گرفتاری قرن ما دانست ، جای نهایت خوشوقتی است که این ستاره های درخشان آسمان هنر معاصر ایران دور از هرنوع آلودگی ، زندگی خود را وقف هنر و تکامل آن نموده اند .

میرزا غلامرضا اصفهانی

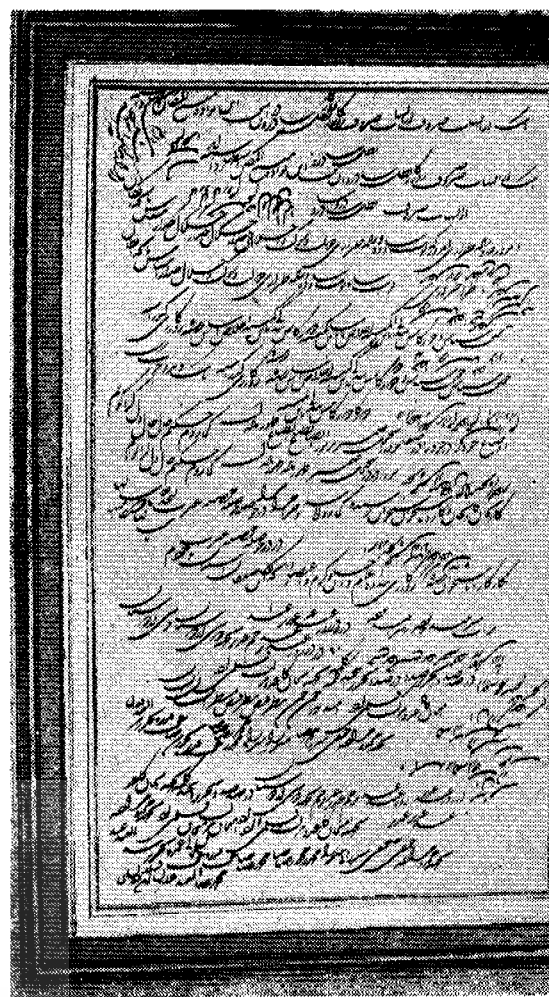
استادم مرحوم دکتر مهدی بیانی درباره این هنرمند می نویسد «یکی از معروفترین خوشنویسان قرن اخیر است



چلیپا نستعلیق از عباس اخوین .

نستعلیق نویسی میرعماد در بر دارد .
دو اثر از آثار این هنرمند را جهت ملاحظه خوانندگان محترم مجله هنر و مردم بطبع میرسانیم و امیدواریم در موقع چاپ دقت کامل شود تا گردش قلم و دقائق این دو اثر به نحوی که در نسخه های اصلی دیده میشود مشخص گردد . زیرا با مطالعه در این دو اثر و آثار دیگر این استاد میتوان تشخیص داد که خط

از چهره های درخشان هنر معاصر ایران است وی که از تعلیمات استاد حسین میرخانی سود جسته بعزت زیرکی ، هوشیاری و استعداد فوق العاده ای که از آن برخوردار است توانست با مطالعه و مشق عملی و نظری از آثار گذشتگان و معاصر صاحب سبک مستقلی در نستعلیق- نویسی گردد که استحکام قدرت و شیرینی شیوه کلهر را همراه با ظرافت سبک



از شیوه مرحوم کلهر پیروی کردند . میرزا غلامرضا با اینکه شاگردان بسیاری را تعلیم داده و تا ۲۵ سالگی در حدود ۲۰۰ نفر را تعلیم داده بود^۴ شیوه اش پیروان لازم را پیدا نکرد و هنرمندان بیشتر دنباله‌رو شیوه خط‌شناسی محمد رضا کلهر بوده‌اند و در حال حاضر نیز شیوه مرحوم میرزا غلامرضا تقریباً متروک شده است . از بین خطاطان معاصر هنرمند گرامی آقای رضا مافی بیشتر از سایر خوشنویسان معاصر از روی نوشتجات مرحوم میرزا غلامرضا مشق کرده است . بعضی از خطاطان معاصر بر سبیل تنوع گاهی به شیوه آن مرحوم قطعه و یا قطععاتی مینویسند .

این هنرمند بزرگ متأسفانه در آخر عمر در نهایت تنگدستی زندگی میکرد و در مکتوبی بخط شکسته بعنوان ناصرالدین‌شاه قاجار نوشت :

«تصدق وجود اقدس مبارکت شوم ... بعد از استخلاص تاکنون ، با کمال پریشانی و خجالت با ده نفر عیال صغیر و کبیر بنهایت ذلت گذران نموده» البته این عسرت و پریشانی مربوط به زمانی میشود که وی در نهایت شهرت و استادی بوده و حاسدان سعایت کرده و وی را به بایبگری متهم ساخته بودند . بدیهی است که چنین اتهامی نمی‌توانست صحیح باشد زیرا مرحوم میرزا غلامرضا ذیل نوشتجاتش را «علی مدد» و یا «علی مدد است» رقم مینموده است .

عمادالکتاب

محمدحسین عمادالکتاب یکی از ستارگان درخشان آسمان هنر ایران است . وی پیرو شیوه خط‌نویسی کلهر بوده است . علامه فقیهد مرحوم میرزا محمدخان قزوینی تاریخ تولدش را ۲۷ فروردین ۱۲۴۰ در قزوین نوشته است .

استادم شادروان دکتر مهدی بیانی در جلد سوم «احوال و آثار خوشنویسان» تاریخ وفات مرحوم عمادالکتاب را «۲۶

تیر ۱۳۱۵ مطابق با ۲۷ ربیع‌الثانی ۱۳۳۵ در تهران» نوشته است که بطور قطع و یقین تاریخ ۱۳۳۵ هجری قمری نمیتواند درست باشد و تاریخ مزبور را باید نتیجه اشتباه حروف‌چین دانست زیرا عمادالکتاب همانطوریکه در فوق اشاره شده است در تاریخ ۱۲۴۰ هجری شمسی مطابق با ۱۲۸۵ هجری تولد یافته و ۷۰ سال عمر کرده بنابراین تاریخ وفاتش را باید ۱۳۵۵ هجری قمری برابر با ۱۳۱۵ هجری شمسی دانست .

از مرحوم عمادالکتاب آثار زیادی از قطعات باقی مانده و مهمترین آثارش عبارتند از شاهنامه معروف به شاهنامه امیربهادری که یکی از شاهکارهای کتابتی این استاد است ، یک دوره رسم‌المشق دبستانی و دبیرستانی و همچنین ترجمیح بند هائف بخط آن مرحوم که بارها بطبع رسیده و مورد استفاده علاقمندان قرار گرفته است ، همچنین اوصاف‌الاشراف یکی دیگر از شاهکارهای این استاد است .

عمادالکتاب در زمان حیات خود شاگردان متعددی را تعلیم داده است که مهمترین آنان آقایان حسن زرین‌خط ، علی‌اکبر کاوه ، ابراهیم بوذری و مرحوم علی منظوری میباشند .

در اینجا بجا است اگر از مرحوم علی‌آقا حسینی یکی دیگر از شاگردان عمادالکتاب نام برده شود زیرا وی استادی بود که یکی از هنرمندان پراچ معاصر آقای عباس اخوین را تعلیم داده بود .

۳ - مرحوم میرزا غلامرضا در نامه‌ای خطاب بناصرالدین‌شاه نوشت «اکنون که زمان عمر این داعی دولت قاهره به بیست و پنج سالگی رسیده است ، اتفاق صاحبان نظر و انصاف است که امروز در قلمرو نستعلیق مسلم و بر همه کس واضح است که تسخیر خطه خط بیمن‌شاه‌رضوان آرامگاه (محمدشاه قاجار) نورالله مضجع کرده‌ام و مدت ده عام است که دو بیست نفر متعلم مشقی از شاهزادگان و مستوفی‌زادگان و غیره دارم»

خط شکسته نستعلیق از میرزا محمد رضا کلهر .

و با همه شهرت ترجمه احوالش را در جزو خوشنویسان باختصار یاد کرده‌اند . در استادی و هنرمندی مرحوم میرزا غلامرضا هیچ تردید نیست و علاوه بر این وی دارای سبک خاصی در نستعلیق نویسی است ، اگر درباره این هنرمند و شرح احوالش حق مطلب اداء نشده است بدلائل ذیل بوده است :

۱ - میرزا غلامرضا دارای شیوه‌ای بسیار استوار و محکم بوده و قدرت دست کم‌نظیری داشته است و لسی باصطلاح خط‌شناسان خط وی فاقد «شیرینی» و «مزه» بوده است .

۲ - میرزا غلامرضا (وفات ۱۳۰۴) معاصر کلهر (وفات ۱۳۱۰) بوده است که خط کلهر علاوه بر استحکام‌دارای «شیرینی و مزه» لازم بوده است و بهمین دلیل متعلمین و علاقمندان باین هنر بیشتر